

« zurück blättern vor »

ODWACH subst. m. (f.), ab 1716; auch *haubwacht*, *hauptwach*, *hauptwacha*, *hobdwach*, *obwach*, *obwacht*, *odwacht*. **1** ‘Standort, Gebäude für wachhabende Soldaten in einer Garnison; Wachgebäude; auch Arrest in diesem Gebäude’ – ‘budynek, pomieszczenie dla żołnierzy pełniących wartę w garnizonie; wartownia; auch areszt w tym budynku’: 1701–1730 HistŚwież 78, SP17 *obchodził iedny nocy obwacht*. o (1742) 1958 Rubinkowski 113 *nakazując Hauptwach miasta pod dom Jezuicki przewieść i ustawicznym szyldwachem dzień i noc kaplicę [...] obwarować*. o 1743 BystrzInf L4r-v, SP17 *Dla formowania zaś rynku publicznego, gdzie y obwach generalny ma swoje mieysce [...] bierze ftop 300*. o 1778 A.Zam. 34, L *W bliskości kordegardy i obwachu*. o (1777–1791) 1903 Staszic Dzień.I 47, DOR [Praga] *dzieli się na kilka kwater, z których jedna zowie się Stare Miasto i nowe miasto Radzin, Mała Strona etc. Każda z tych części na swój osobny obwacht*. o 1790 Przestr. 97, L R. 1708 *izba seymowa stała się odwachem Mofkiewskim*. o 1775–1806 Teat.21 138, L *W bęben biał, muszę iść na obwach*. o (vor 1792) 1951 Kit.Opis 264 *kogo zdybali na ulicy, huczącego po capstrzyku albo w szynkowni, lub przez podłość odzienia albo źle daną na pytania odpowiedź porozumienie niedobre o sobie sprawującego, zabierali na swoje hauptwachy, a nazajutrz odprowadzali do marszałkowskiej kordygardy*. o 1793 Perz.Cyr.3 97, L *Nabroiwszy siła złego, zchwytanym i na odwach zaprowadzonym zoftał*. o (1880–1889) 1953 Łus 181, NowoK *Gwardia Narodowa już zaciągała warty na głównych odwachtach*. o †1887 Krasz., Sw *Wspaniała brama wjazdowa, przy której gwardja zajmowała hauptwachę*. o †1894 Rol., Sw *Suplika, żeby miasto uwolnione zostało od reparacji hobdwachu, bram, kordygar*. o (1912) 1948 Żer.Uroda 204, DOR *Skazano nas wszystkich, awanturników, na sześć tygodni srogiego odwachu*. o 1921 Hemp.Wspom. 120, DOR *Odprowadził mię szpicel do komisarza dyżurnego, a ten potwierdził moje przyaresztowanie i odestał na odwach policyjny*. o [LBel.] 1954 Twórcz.1 s.136, DOR *W jaki sposób uciekliście Niemcom? (...) Po prostu z konwoju, na ulicy, przed odwachem*. – L, SWIL, Sw, DOR (przestarz.). **2** ‘Wachdienst in einer Garnison, Wache haltende Soldaten’ – ‘żołnierze pełniący wartę, straż garnizonowa’: (vor 1792) 1951 Kit.Opis 354 *zawsze była na straży królewskiej, trzymając obwach na sali przedpokojowej pałacu królewskiego i szyldwachy przy różnych drzwiach wewnątrz*. o (vor 1792) 1951 Kit.Opis 354 *zaciągając warty swoje i obwachy do pierwszych bram tychże gmachów*. o (1826) 1951 Skarb.Starosta 22, DOR *A wiesz to waść, że to przed deputatem czapkowali panowie kasztelanowie i wojewodowie, a przed marszałkiem trybunalskim odwach cały do broni występował?* o 1855 Jas 47-8, SJAM *Hej, zawołać komendanta odwachu!* o

1934 Wroń.Pam. 24, DOR *Całą noc aż do godziny 1 w południe pełniliśmy odwachy w rowach i kopali szanice.* ◊ [LBel.] 1932–1934 Bystr.Dzieje II 354, DOR *Za czasów saskich przed pałacem hetmana wielkiego zaciągaly wartę chorągwie: janczarska, węgierska, gwardia piesza, przed pokojami stał odwach dragoński.* – TR, SW, DOR (przestarz.). ◊ **Var:** *haubwach* subst. m., [hapax] 1854 Wę 76, TRYP II 133; *hauptwach* subst. m., [einzQu.] (vor 1792) 1951 Kit.Opis 264 – TR, L, SWIL, SW (m.u.); *hauptwacha* subst. f., [hapax] †1887 Krasz., SW – nur SW (m.u.); *hobdwach* subst. m., [arch.] †1894 Rol., SW – nur SW (m.u.); *obwach* subst. m., 1743 BystrzInf L4r-v, SP17 ◊ [LBel.] (vor 1792) 1951 Kit.Opis 354 – L, SWIL, SW, DOR (przestarz.); *obwacht* subst. m., 1701–1730 HistŚwież 78, SP17 ◊ [LBel.] †1887 Krasz., SW – SW (m.u.), DOR (daw.); *odwach* subst. m., 1775–1806 Teat.44 84, L ◊ [LBel.] 1954 Twórcz.1 s.136, DOR – L, SWIL, SW, DOR (przestarz.); *odwacht* subst. m., 1881 Szczerbowicz 47 ◊ [LBel.] (1880–1889) 1953 Łus 181, NOWOK – nur SW (gw.). ◊ **Etym: 1)** nhd. *Hauptwache* subst. f., ‘Corps einer bewaffneten Nachtwache; Nachtpolizei; Ort und Versammlung der Wachen’, GRI. **2)** nhd. *Hauptwacht* subst. f., ‘dss.’, GRI. ◊ **Konk:** *kordegarda* subst. f., bel. seit 1776, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 1; *strażnica* subst. f., bel. seit 1557, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 2; *wartownia* subst. f., bel. seit vor 1861, SWIL, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1. ◊ **Der:** *odwachowy* adj., †1773 Mat., SW ◊ [LBel.] 1919 Rybka S.Pęta 63, DOR, zuerst geb. Sw. ❖ Wahrscheinlich gab es von Anfang an (Ende des 17. Jhs.?) zwei deutsche Vorbilder: *Hauptwache* und *Hauptwacht*; die Form *odwach* subst. m. ist vielleicht in Analogie zu *szyl dwach* gebildet (s. Beleg von 1742). Die lange Schwankung zwischen Formen auf *haupt-*, *hab-* usw. einerseits und *ob-*, *od-* andererseits beweist den ständigen Kontakt mit dem deutschen Vorbild. Für Szczerbowicz 1881, 47 ist *odwach* die polnische Form, die Form *odwacht* ein “litauischer Provinzialismus” (Litauen im Sinne von Großfürstentum Litauen). Vgl. auch GLOGER s. v.

« zurück blättern vor »